GEM UK: Adroddiad Cymru 2019

Mark Hart, Neha Prashar, Karen Bonner ac Anastasia Ri

Mae'r Monitor Entrepreneuriaeth Byd-eang (GEM) yn brosiect rhyngwladol sy'n cynnwys 50 economi yn 2019 a'i nod yw ceisio darparu gwybodaeth am dirwedd entrepreneuraidd gwahanol wledydd. Mae sawl astudiaeth wedi dangos bod entrepreneuriaeth yn sbardun pwysig ar gyfer twf economaidd, cystadleurwydd a chreu swyddi. Defnyddir canlyniadau dadansoddiad data GEM fel dangosyddion meincnodi allweddol gan awdurdodau rhanbarthol a chenedlaethol ledled y byd. Maint y sampl yng Nghymru yn 2019 oedd 1,500 o oedolion dros 18 oed ar ôl i Lywodraeth Cymru ychwanegu at sampl genedlaethol y DU.

Prif Ganfyddiadau

- **Cyfradd cyfanswm entrepreneuriaeth cam cynnar (TEA) yng Nghymru yn 2019 oedd 7.0 y cant. Nid oedd y ffigur hwn yn sylweddol wahanol i gyfradd 2018 yng Nghymru ond roedd gryn dipyn yn is na'r amcangyfrifon ar gyfer 2019, sef 10.5 y cant ar gyfer Lloegr a 9.9 y cant ar gyfer y DU gyfan.**
- **Mae entrepreneuriaid cam cynnar yng Nghymru yn cael eu hysgogi llawer mwy i wneud gwahaniaeth yn y byd (bron dau o bob tri). Maent hefyd yn nodi bod parhau â thraddodiad teuluol yn bwysicach yng Nghymru yn ogystal â sefydlu busnesau i ennill bywoliaeth am fod swyddi yn brin.**
- **Am y tro cyntaf, roedd cyfradd TEA menywod yng Nghymru, sef 7.0 y cant, yn cyfateb i gyfradd y dynion; cymhareb y DU oedd 63 y cant. Mae cyfradd TEA menywod yng Nghymru ar ei lefel uchaf erioed yn 2019, sef 7.0 y cant, sydd gryn dipyn yn uwch na chyfradd 2002, sef 3.0 y cant. Dim ond cyfradd TEA dynion yng Nghymru a oedd yn sylweddol wahanol i'r amcangyfrif ar gyfer y DU, sef 12.1 y cant. Cyfradd TEA menywod y DU oedd 7.7 y cant.**
- **Mae lefel entrepreneuriaeth ieuenctid yng Nghymru gryn dipyn yn uwch yn 2019 nag ydoedd 18 mlynedd yn ôl: sef 6.3 y cant o gymharu â 2.0 y cant. Fodd bynnag, roedd gweithgarwch entrepreneuraidd gryn dipyn yn is ar gyfer pobl 45-64 oed nag ydoedd ar gyfer pobl 25-34 oed yng Nghymru a'r DU gyfan.**
- **Mae ychydig o dan hanner (45.2%) yr unigolion nad ydynt yn entrepreneuriaid yn nodi bod ganddynt y sgiliau, y wybodaeth a'r profiad i ddechrau busnes ac mae hanner (49.1%) yn adnabod entrepreneur sydd wedi dechrau busnes yn ystod y ddwy flynedd ddiwethaf. Mae'r ffigurau hyn yn llawer uwch yn 2019 a, gyda'i gilydd, maent yn dangos bod hyder cynyddol yn y boblogaeth o ran y gallu i ddechrau busnes llwyddiannus a'r amodau i wneud hynny.**
- **Mae cyfran lai o entrepreneuriaid yng Nghymru yn credu bod cyfleoedd da i ddechrau busnes yn lleol o fewn y chwe mis nesaf. At hynny, mae ofn methu ychydig yn uwch yng Nghymru o gymharu â'r DU ac, yn 2019, dywedodd hanner (50.6%) yr unigolion hynny yng Nghymru a nododd gyfleoedd i ddechrau busnes y byddai ofn methu yn eu hatal rhag dechrau busnes.**

- **Mae 7.6 y cant o oedolion o oedran gweithio nad ydynt yn entrepreneuriaid yng Nghymru yn disgwyl dechrau busnes o fewn y tair blynedd nesaf, sydd gryn dipyn yn llai na chyfradd y DU, sef 11.0 y cant.**

Cefndir

Mae Monitor Entrepreneuriaeth y Byd (GEM) yn brosiect rhyngwladol sy'n ceisio darparu gwybodaeth am dirwedd entrepreneuraidd gwledydd yn seiliedig ar yr egwyddorion canlynol. Yn gyntaf, mae ffyniant economi'n dibynnu'n fawr ar sector entrepreneuriaeth dynamig. Yn ail, mae capasiti entrepreneuraidd economi'n cynnwys unigolion o bob grŵp mewn cymdeithas sydd â'r gallu a'r ysgogiad i ddechrau busnesau, ac mae'n galw am ganfyddiadau cymdeithasol positif ynghylch entrepreneuriaeth. Yn drydydd, mae entrepreneuriaeth twf uchel yn gyfrannwr allweddol i gyflogaeth newydd mewn economi, ac mae cystadleurwydd cenedlaethol yn dibynnu ar fentrau entrepreneuraidd arloesol a thrawsffiniol.

Mae Llywodraeth Cymru'n noddi elfen Gymreig y prosiect ymchwil GEM UK. Mae symbylu entrepreneuriaeth yn dal i fod yn her bwysig i'r rhanbarth ac mae Llywodraeth Cymru wedi arwain y ffordd o ran sicrhau ei bod wedi'i hymgorffori o fewn ei gweithgareddau craidd. Dyma'r unfed flwyddyn ar bymtheg i Lywodraeth Cymru gymryd rhan yn GEM. O'r 345,000 o ymatebwyr i arolygon GEM UK ar gyfer y cyfnod 2002-2019, mae bron i 63,500 o ymatebwyr yn dod o Gymru. Erbyn hyn mae gan Gymru un o'r cronfeydd data mwyaf ar agweddau, gweithgarwch a dyheadau entrepreneuraidd o blith pedair gwlad y DU ar gyfer y cyfnod hwn. Mae hyn yn arbennig o ddefnyddiol wrth gynnal dadansoddiad tuedd ar gyfer is-boblogaethau pwysig yng Nghymru, megis menywod, pobl ifanc neu bobl hŷn.

Defnyddir y canlyniadau o ddadansoddiad data GEM fel dangosyddion meincnodi allweddol gan awdurdodau rhanbarthol a chenedlaethol o gwmpas y byd. Hefyd maent yn galluogi i gymariaethau gael eu gwneud â rhanbarthau eraill y DU a gwledydd eraill sy'n cymryd rhan yn GEM. Yn gyffredinol, mae gallu unigryw GEM i ddarparu gwybodaeth am dirwedd entrepreneuraidd gwledydd mewn cyd-destun byd-eang yn golygu bod ei ddata'n adnodd angenrheidiol ar gyfer unrhyw ymgais ddifrifol i astudio ac olrhain ymddygiad entrepreneuraidd.

Mae'n bwysig ein bod yn deall penderfynyddion entrepreneuriaeth cam cynnar yn well, oherwydd mae tystiolaeth i awgrymu cysylltiad rhwng cyfraddau uwch o entrepreneuriaeth a

ffyniant economaidd cyffredinol, yn enwedig mewn economïau a ysgogir gan arloesedd megis Cymru.

Sut mae GEM yn Mesur Gweithgarwch Entrepreneuraidd

Mae GEM yn creu mynegai o weithgarwch entrepreneuraidd cam cynnar (a elwir yn TEA) trwy ddefnyddio'r dulliau canlynol:

- Cynhelir arolwg ffôn o hapsampl o'r boblogaeth o oedolion rhwng mis Mai a mis Medi.
- Y mynegai TEA yw cyfanswm yr ymatebwyr hynny a ddosberthir fel entrepreneuriaid cychwynnol[1] ac entrepreneuriaid cwmni newydd[2].

Nid yw'r mynegai TEA yn mesur yr holl weithgarwch entrepreneuraidd ac nid yw'n seiliedig ar arolwg o endidau busnes. Mae'n mesur nodweddion unigolion entrepreneuraidd a'r mathau o endidau y maent yn eu sefydlu. Oherwydd hynny mae'n fesur unigryw y gellir ei gymharu ar lefel ryngwladol o duedd ddiwylliannol cenedl, neu ranbarth, i fod yn entrepreneuraidd.

Un ffordd o wahaniaethu rhwng gwahanol fathau o weithgarwch entrepreneuraidd yw i ba raddau y mae'r gweithgarwch yn seiliedig ar reidrwydd (h.y. nad oes unrhyw ddewisiadau amgen gwell ar gyfer gwaith) neu gyfle (lle y gallai entrepreneuriaid fod yn manteisio ar y potensial ar gyfer creu marchnadoedd newydd).

Ers 2011 mae gweithgarwch entrepreneuraidd ymhlith cyflogeion wedi'i fesur hefyd. Erbyn hyn gwyddom y gall diwylliant a rheoliadau effeithio ar sut y mynegir gweithgarwch entrepreneuraidd o fewn cenhedloedd. Mewn gwledydd lle mae gan entrepreneuriaid lawer llai o fynediad at nawdd cymdeithasol na chyflogeion, er enghraifft, mae gweithgarwch

[1] Y cyfnod cynllunio gweithredol lle mae'r entrepreneur wedi gwneud rhywbeth yn ystod y 12 mis diwethaf i helpu i ddechrau busnes newydd, busnes y bydd ef/hi yn berchen ar o leiaf ran ohono, ac nad yw wedi talu cyflogau nac incwm arall i'r perchnogion yn y 3 mis diwethaf.

[2] Diffinnir yr ail gyfnod fel un o 4 i 42 mis wedi i'r fenter newydd ddechrau darparu incwm i'r perchnogion. Cyfeirir at entrepreneuriaid sydd o leiaf yn berchen ar ran o fusnes newydd neu'n rheoli busnes newydd sydd wedi bod yn talu rhyw fath o incwm i'r perchnogion am o leiaf 4 a dim mwy na 42 mis fel entrepreneuriaid cwmni newydd.

entrepreneuraidd yn tueddu i gynnwys cyfran uwch o weithgarwch entrepreneuraidd cyffredinol[3]. Mae ystyried TEA ac EEA gyda'i gilydd yn rhoi darlun mwy cynhwysfawr o weithgarwch entrepreneuraidd mewn gwlad.

Yn ogystal â gweithgarwch, mae'r arolwg GEM yn holi'r holl ymatebwyr am eu hagweddau at weithgarwch entrepreneuraidd, ac yn holi entrepreneuriaid am eu dyheadau.

Esbonnir y fethodoleg, y meintiau samplau a'r systemau pwysoli a ddefnyddiwyd ar gyfer arolwg poblogaeth oedolion GEM UK 2019 yn fanylach yn adroddiad GEM UK 2019 (www.gemconsortium.org). Cyflwynwyd newid pwysig yng nghynllun y sampl yn 2010 pan ddewiswyd 10 y cant o ymatebwyr ym mhob Rhanbarth Swyddfa'r Llywodraeth (GOR) ar hap o aelwydydd â ffonau symudol ond nid llinellau tir. Yn 2015, cynyddwyd y ffigur hwn i 20 y cant, yn unol ag amcangyfrifon diweddar o gyfran yr aelwydydd â ffôn symudol yn unig yn y DU ac mae hynny wedi'i gynnal yn arolwg 2019.

Mae'r adroddiad dilynol yn rhoi crynodeb o'r prif ganlyniadau a'r themâu allweddol sy'n codi o arolwg GEM yn 2019 a'r dadansoddiad o ddeunaw mlynedd o ddata GEM (2002-19).

Cyfanswm Gweithgarwch Entrepreneuraidd Cam Cynnar (Mynegai TEA)

Cyfradd entrepreneuriaeth cam cynnar yng Nghymru yn 2019 yw 7.0 y cant, nad yw'n sylweddol wahanol i'r amcangyfrif yn 2018, sef 6.9 y cant. Fodd bynnag, mae'r gyfradd yn 2019 yn sylweddol wahanol i'r gyfradd yn Lloegr (10.5%) a'r amcangyfrif ar gyfer y DU, sef 9.9 y cant (Ffigur 1).

[3] Fforwm Economaidd y Byd (WEF) a GEM Global (2016) "Europe's Hidden Entrepreneurs: Entrepreneurial Employee Activity and Competitiveness in Europe". http://www3.weforum.org/docs/WEF_Entrepreneurship_in_Europe.pdf

Yn gyffredinol, mae cyfradd TEA o 7.0 y cant yng Nghymru yn cyfateb i tua un o bob 14 o oedolion 18-64 oed neu tua 128,000 o unigolion, yr oedd 59 y cant ohonynt ar y camau cynnar iawn o ddechrau busnes (entrepreneuriaid cychwynnol 4.1%) a'r gweddill oedd y rhai a oedd â busnes newydd rhwng 4 a 42 mis oed. Y ffigur cymaradwy ar gyfer perchnogion busnes cychwynnol yn y DU oedd 6.5 y cant.

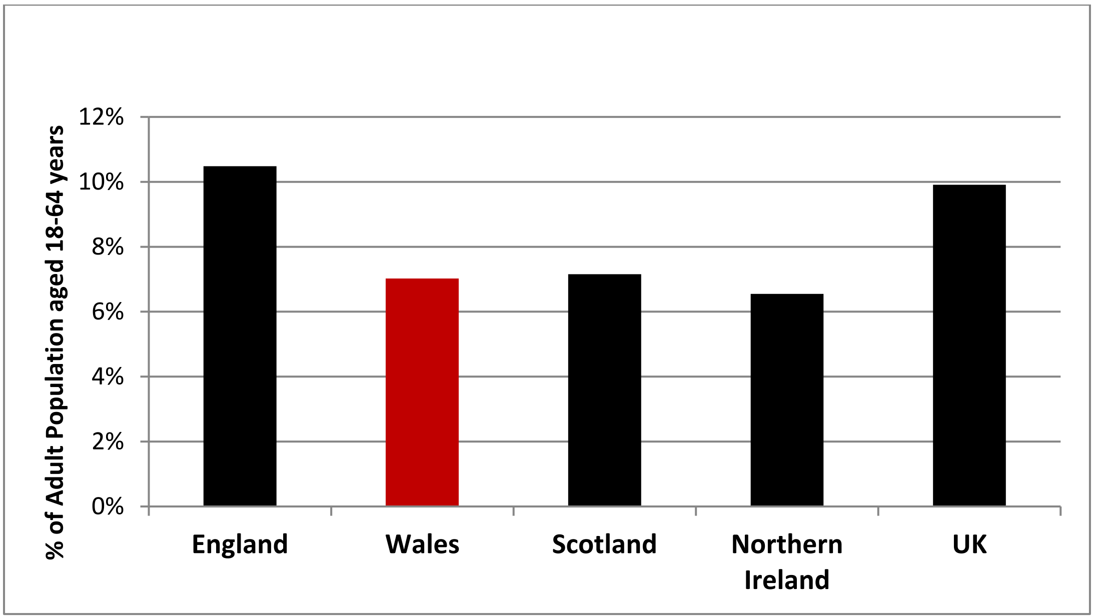

Ffigur 1: Cyfanswm gweithgarwch entrepreneuraidd cam cynnar (TEA) ym Mhedair Gwlad y DU 2019 (Ffynhonnell: GEM APS)

Fel y dengys Ffigur 2a, arhosodd cyfradd gweithgarwch entrepreneuraidd cam cynnar yng Nghymru a'r DU yn gymharol sefydlog, ar tua 6 y cant, rhwng 2004 a 2010. Ers hynny mae cyfraddau Cymru a'r DU wedi amrywio cryn dipyn ac wedi ymwahanu oddi wrth ei gilydd. Cyrhaeddodd gweithgarwch entrepreneuraidd cam cynnar yng Nghymru ei lefel uchaf yn 2011, sef 8.1 y cant, cyn gostwng unwaith eto i'r gyfradd gyfartalog hirdymor yn 2013. Roedd yn ymddangos bod y bwlch rhwng cyfraddau Cymru a'r DU, a agorodd yn 2017, yn ehangu unwaith eto yn 2019, gyda gwahaniaeth sylweddol rhwng y cyfraddau.

Yn 2019, cyfradd gweithgarwch entrepreneuraidd cychwynnol yng Nghymru oedd 4.1 y cant, a oedd ychydig yn uwch na'r cyfraddau yn 2017 a 2018. Nid oedd cyfradd perchenogaeth busnes newydd, sef 3.0%, yn sylweddol wahanol ychwaith i'r gyfradd yn 2018, sef 3.2 y cant. Fodd bynnag, bu cynnydd sylweddol mewn cyfraddau entrepreneuriaeth gychwynnol yn y DU rhwng 2018 a 2019; gyda'r gyfradd gychwynnol ar 6.5 y cant o gymharu â'r gyfradd flaenorol o 4.0 y cant. Nid oedd cyfradd perchenogaeth busnes newydd ar gyfer y DU yn sylweddol

wahanol ar 3.6 y cant yn 2019 o gymharu â 4.0 y cant yn flaenorol. Felly, roedd y gwahaniaeth cyffredinol mewn cyfraddau TEA rhwng Cymru a Lloegr i'w briodoli i gynnydd sylweddol mewn entrepreneuriaeth gychwynnol yn y DU yn 2019.

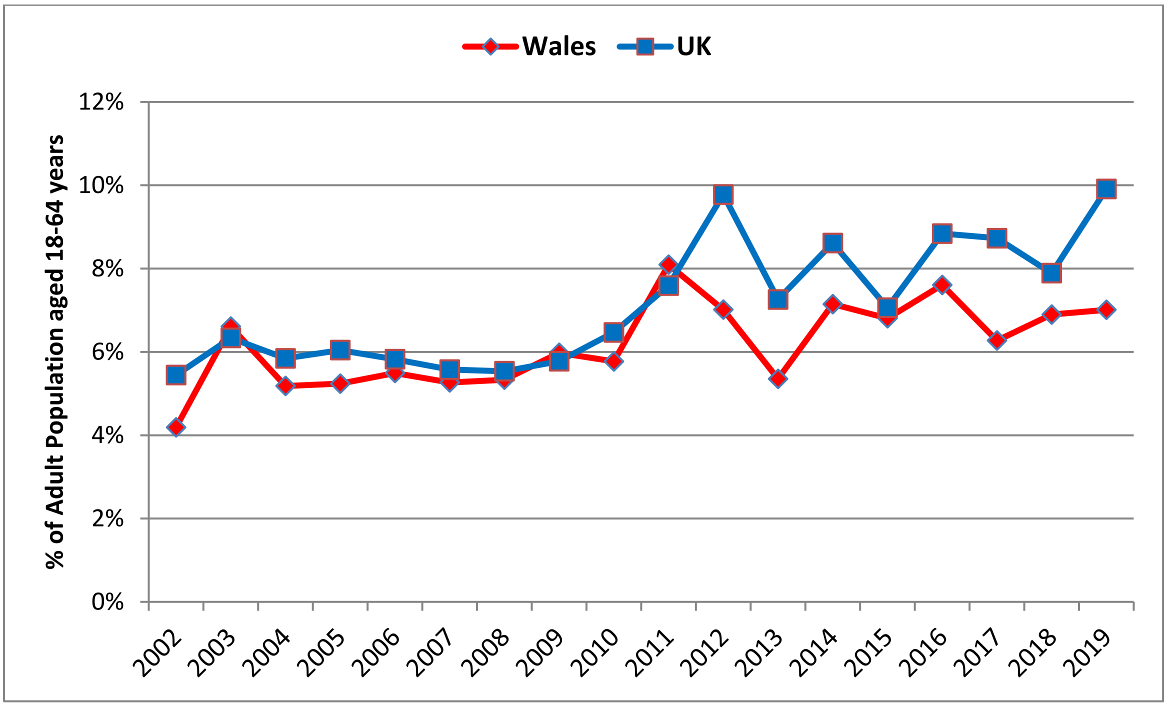

Ffigur 2a: Cyfanswm Gweithgarwch Entrepreneuraidd Cam Cynnar yng Nghymru a'r DU (2002-19: (Ffynhonnell: GEM APS)

Hyd at 2011 roedd cyfraddau TEA Dwyrain a Gorllewin Cymru wedi tueddu i ddilyn tueddiadau tebyg (Ffigur 2b). Ers hynny, bu ychydig o fwlch rhwng y ddau er nad yw'r cyfraddau'n sylweddol wahanol. Hyd at 2017 roedd y tueddiadau o ran gweithgarwch entrepreneuraidd cam cynnar yn dilyn yr un tueddiadau, fwy neu lai, ond yn ystod y ddwy flynedd ddiwethaf mae ychydig o fwlch wedi agor gyda chyfraddau TEA Gorllewin Cymru tua 2 bwynt canrannol yn uwch nag yn Nwyrain Cymru.

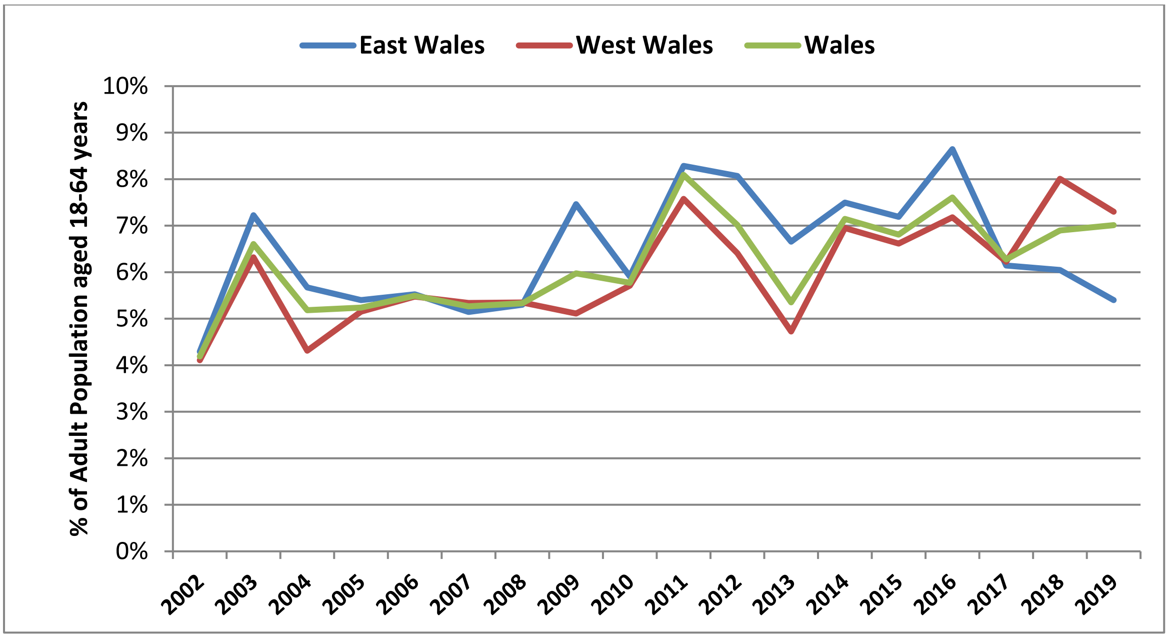

Ffigur 2b: Cyfanswm Gweithgarwch Entrepreneuraidd Cam Cynnar yn Nwyrain Cymru, Gorllewin Cymru a'r Cymoedd, Cymru a'r DU (2002-19) (Ffynhonnell: GEM APS)

Yn arolwg 2019, cyflwynwyd dull newydd a gwell o edrych ar gymhellion sylfaenwyr dros ddechrau eu busnes. Cyn hynny, roedd y cwestiwn a ofynnwyd yn rhy gyfyngedig a dim ond un dewis rhwng rheidrwydd a chyfle roedd yn ei roi. Disodlwyd y cwestiynau hyn gan gwestiynau newydd a oedd yn darparu ar gyfer cyfuniad o gymhellion sy'n dangos set fwy realistig o ffactorau ysgogi i ddechrau busnes.

Y pedwar cymhelliant oedd "gwneud gwahaniaeth yn y byd", "creu llawer o gyfoeth neu incwm uchel iawn", "parhau â thraddodiad teuluol" ac "ennill bywoliaeth am fod swyddi yn brin." Gellir ystyried bod y ddau gymhelliant cyntaf yn cael eu hysgogi'n fwy gan gyfle tra bod y trydydd yn fwy cymhleth gan y gellid ei briodoli i gyfle neu reidrwydd. Gellir ystyried bod yr un olaf yn cael ei ysgogi'n fwy gan reidrwydd. Fodd bynnag, y pwynt sylfaenol yw nad yw'r opsiynau hyn yn annibynnol ar ei gilydd mwyach ac y gall entrepreneuriaid nodi mwy nag un cymhelliant a'r graddau y maent yn uniaethu â nhw. Noder nad yw'r cymhellion hyn yn cynnwys ymreolaeth nac annibyniaeth. Y rheswm dros hyn yw bod rhagbrofion wedi dangos bod cymhelliant cyffredinol i entrepreneuriaid ac nad yw'n gwahaniaethu rhwng mathau o entrepreneuriaid.

Dengys Ffigur 3 ddadansoddiad o'r cymhellion hyn yn ôl rhyw ym mhob un o bedair gwlad y DU fel canran o entrepreneuriaid cam cynnar. Mae tri pheth yn sefyll allan ar unwaith o ran

entrepreneuriaid cam cynnar yng Nghymru. Yn gyntaf, maent yn fwy tebygol o nodi eu bod wedi'u hysgogi i ddechrau eu busnes gan yr awydd i 'wneud gwahaniaeth yn y byd' (61.4%) o gymharu â 48.8 y cant yn y DU gyfan. Yn ail, roeddent hefyd yn fwy tebygol o gael eu hysgogi gan yr awydd i 'ennill bywoliaeth am fod swyddi yn brin' o gymharu ag entrepreneuriaid cam cynnar yn y DU. Yn olaf, roedd bron 1 o bob 4 wedi cael ei ysgogi gan yr angen i 'barhau â thraddodiad teuluol' o gymharu â llai nag 1 o bob 10 yn y DU gyfan.

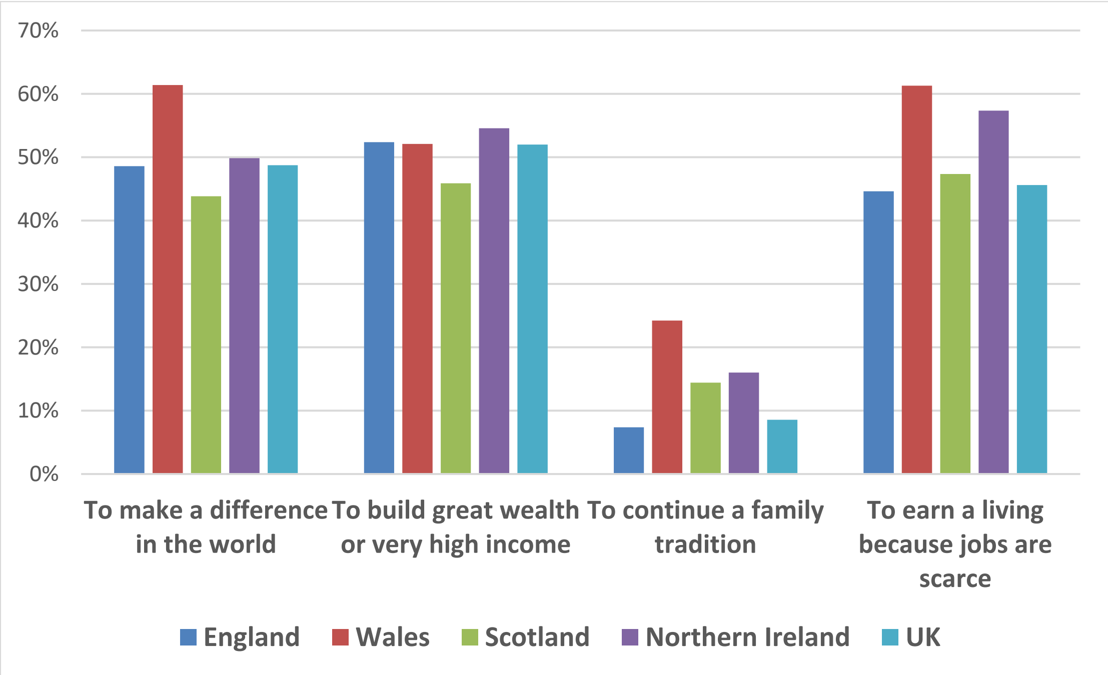

Ffigur 3: Y Cymhelliant dros Entrepreneuriaeth ym Mhedair Gwlad y DU (2019) (Ffynhonnell: GEM APS)

Pwy yw'r entrepreneuriaid yng Nghymru?

Rhyw: Fel arfer, mae gan ddynion gyfraddau gweithgarwch entrepreneuraidd cam cynnar uwch na menywod. Fodd bynnag, yng Nghymru roedd cyfradd TEA dynion yn cyfateb yn union i gyfradd TEA menywod, sef 7.0 y cant. Yn 2018, roedd cyfraddau TEA dynion ledled y DU ac ym mhedair gwlad y DU i gyd gryn dipyn yn uwch nag ar gyfer menywod (Ffigur 4). Nid oedd unrhyw wahaniaethau sylweddol yng nghyfraddau dynion na menywod rhwng pedair gwlad y DU.

Fel arfer, mae'r gymhareb gweithgarwch entrepreneuraidd cam cynnar dynion i fenywod tua 50 y cant yn y DU ond cynyddodd i 63 y cant yn 2019. Roedd y gymhareb yng Nghymru yn is na'r ffigur hwn yn 2018, sef 47 y cant, ond mae bellach yn cyfateb i 100 y cant. Mae hyn i'w briodoli i ostyngiad yng nghyfradd TEA dynion a chynnydd yng nghyfradd TEA menywod. Cyfradd yr Alban oedd 62 y cant, gyda chyfradd o ddim ond 31 y cant yng Ngogledd Iwerddon. Gall cymarebau blynyddol amrywio o flwyddyn i flwyddyn ac, felly, mae'n well eu hystyried dros y tymor hwy. Mae’r cymarebau cyfartalog hirdymor rhwng 2002 a 2019 yn awgrymu bod dynion ddwywaith yn fwy tebygol o fod yn entrepreneuriaid cam cynnar na menywod gyda chymhareb o 52 y cant yng Nghymru, 49 y cant yn Lloegr a 54 y cant yn yr Alban. Mae’r gymhareb TEA menywod i ddynion yng Ngogledd Iwerddon yn is, sef dim ond 38 y cant oherwydd y cyfraddau gweithgarwch entrepreneuraidd isel ymysg menywod yn hanesyddol.

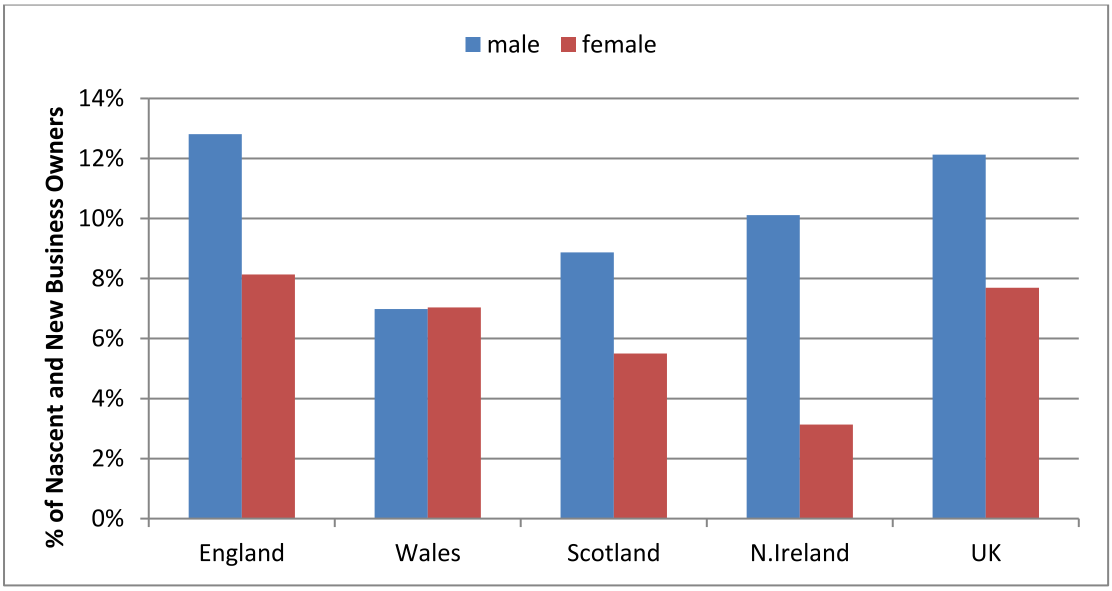

Ffigur 4: Cyfanswm Gweithgarwch Entrepreneuraidd Cam Cynnar yn ôl Rhyw ym Mhedair Gwlad y DU yn 2019 (Ffynhonnell: GEM APS)

Mae cyfradd TEA menywod yng Nghymru wedi amrywio cryn dipyn dros amser ond mae bellach ar ei lefel uchaf erioed yn 2019, sef 7.0 y cant, sydd gryn dipyn yn uwch na'i chyfartaledd hirdymor rhwng 2002 a 2010, sef 4.0 y cant (Ffigur 5). Gostyngodd cyfradd TEA dynion yng Nghymru yn sylweddol hefyd o 10.2 y cant i 6.5 y cant rhwng 2011 a 2013 ond ers hynny mae wedi sefydlogi ar tua 9 y cant. Dengys Ffigur 5 fod cyfraddau TEA menywod yng Nghymru yn cyfateb i duedd y DU hyd at 2010 ac, ar ôl cyfnod o ymwahanu, ymddengys eu bod yn dilyn tuedd y DU unwaith eto er ar lefel uwch.

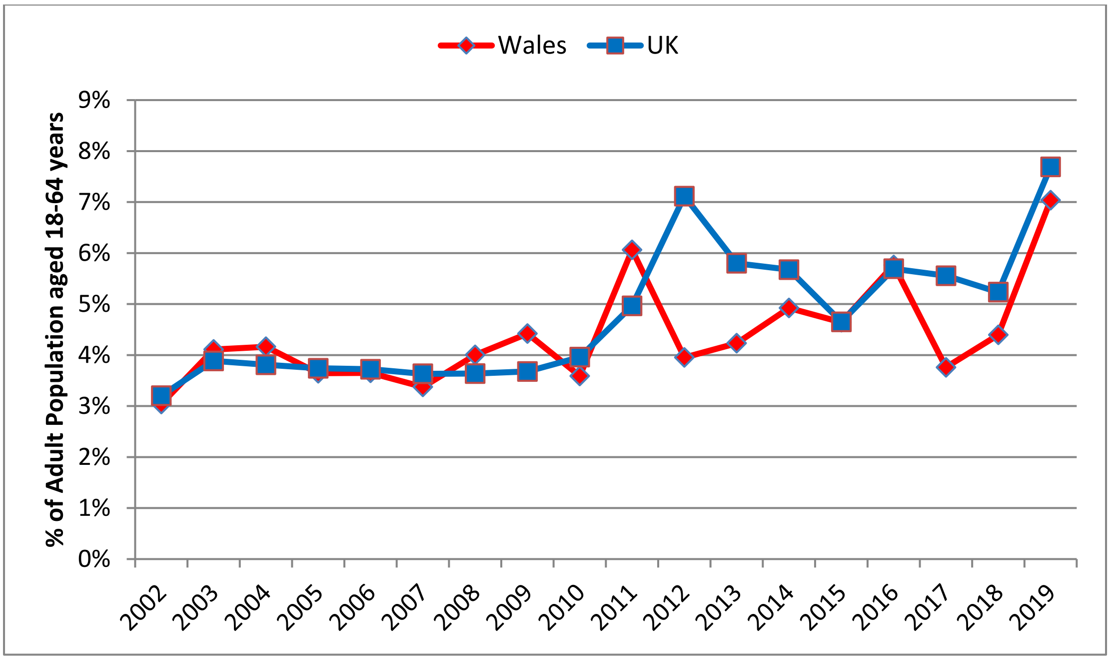

Ffigur 5: Cyfanswm Gweithgarwch Entrepreneuraidd Cam Cynnar Menywod yng Nghymru a'r DU, 2002-2018: (Ffynhonnell: GEM APS)

Oedran: Fel arfer yn y DU, unigolion 25-34 oed sydd a'r cyfraddau uchaf o weithgarwch entrepreneuraidd cam cynnar. Yn 2019 yn y DU, roedd gan unigolion 45-64 oed gyfraddau gweithgarwch entrepreneuraidd sylweddol is nag unigolion 25-34 oed ond nid oedd y gwahaniaeth hwn yn sylweddol yng Nghymru er ei fod yn sylweddol yn Lloegr. Nid oedd unrhyw wahaniaethau sylweddol yn y cyfraddau gweithgarwch entrepreneuraidd rhwng y bandiau oedran yng Nghymru, Gogledd Iwerddon na'r Alban am fod y bandiau hyder yn llydan iawn (Ffigur 6).

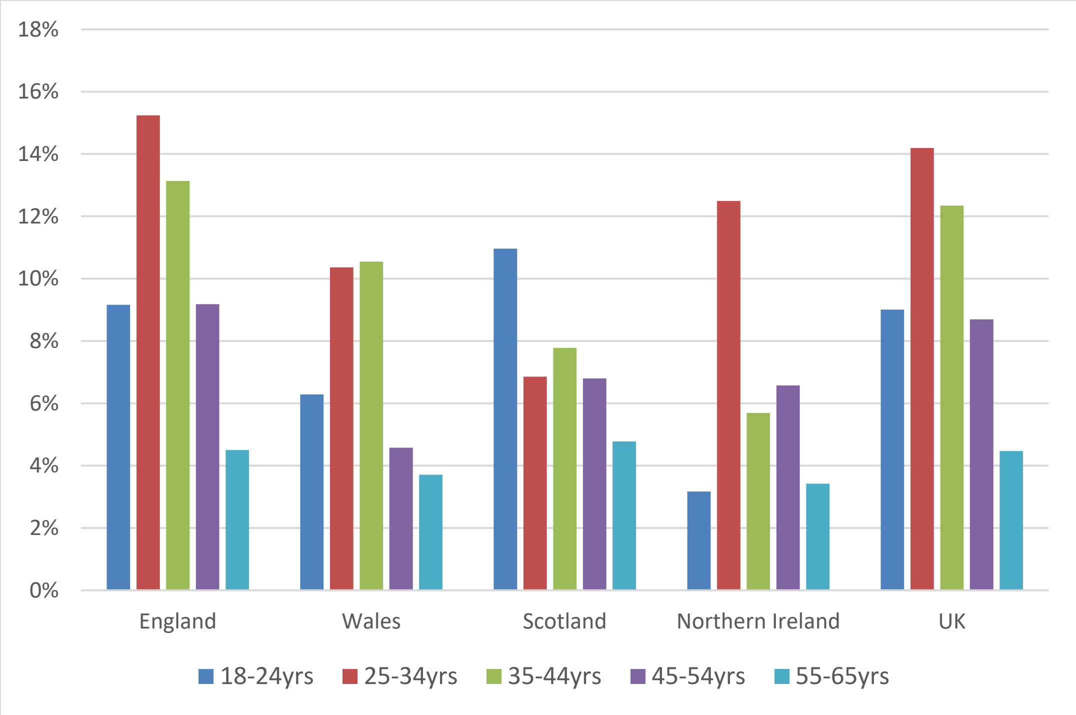

Ffigur 6: Cyfanswm Gweithgarwch Entrepreneuraidd Cam Cynnar yn ôl Rhyw ym Mhedair Gwlad y DU yn 2019 (Ffynhonnell: GEM APS)

Ers sawl blwyddyn, roedd gweithgarwch entrepreneuraidd yng Nghymru wedi bod yn symud tuag at genhedlaeth iau, er enghraifft, roedd y cyfraddau TEA ar gyfer unigolion 18-24 oed yn ystod cyfnod y dirwasgiad yn arbennig o uchel, gan gyrraedd uchafbwynt o 10 y cant yn 2011 (Ffigur 7). Mae'r gyfradd wedi gostwng yn ôl i tua 7 y cant ers hynny. Yn wahanol i'r cyfraddau cymharol sefydlog yng Nghymru a welwyd yn ddiweddar, mae cyfradd y DU wedi bod yn fwy amrywiol yn ddiweddar ac yn 2018 mae wedi codi i'w gyfradd uchaf erioed, sef 8.4 y cant.

O gymharu â'r DU, mae'r gyfradd uwch o weithgarwch entrepreneuraidd cam cynnar ymhlith unigolion 18-24 oed yng Nghymru a welwyd yn ystod y dirwasgiad yn awgrymu eu bod yn wynebu hinsawdd economaidd anoddach, gyda'r prinder swyddi'n golygu bod yn rhaid iddynt fynd yn hunangyflogedig, a bod y rheidrwydd hwnnw wedi diflannu wrth i'r economi adfer. Fodd bynnag, ers 2015 mae'r cynnydd yn lefel entrepreneuriaeth ieuenctid wedi bod yn duedd glir yn y DU nad yw wedi cael ei hadlewyrchu yng Nghymru. Serch hynny, mae lefel entrepreneuriaeth ieuenctid yng Nghymru gryn dipyn yn uwch yn 2019 nag ydoedd 18 mlynedd yn ôl: sef 6.3 y cant o gymharu â 2.0 y cant. Mae'n ddigon posibl bod hyn yn adlewyrchu'r ddarpariaeth gynyddol o weithgareddau entrepreneuriaeth ieuenctid gan Lywodraeth Cymru

yn ystod y cyfnod hwn ond mae'n adlewyrchu'r duedd gyffredinol yn y DU lle y cynyddodd y gyfradd TEA o 2.8 y cant i 9.0 y cant ar gyfer y grŵp oedran hwn. Mae addysg mentergarwch yn ffactor pwysig sydd wedi cyfrannu at y cynnydd hwn dros y degawdau diwethaf ac mae'r dystiolaeth hon yn awgrymu y gall fod yn effeithio ar weithgareddau entrepreneuraidd gwirioneddol y bobl ifanc hyn.

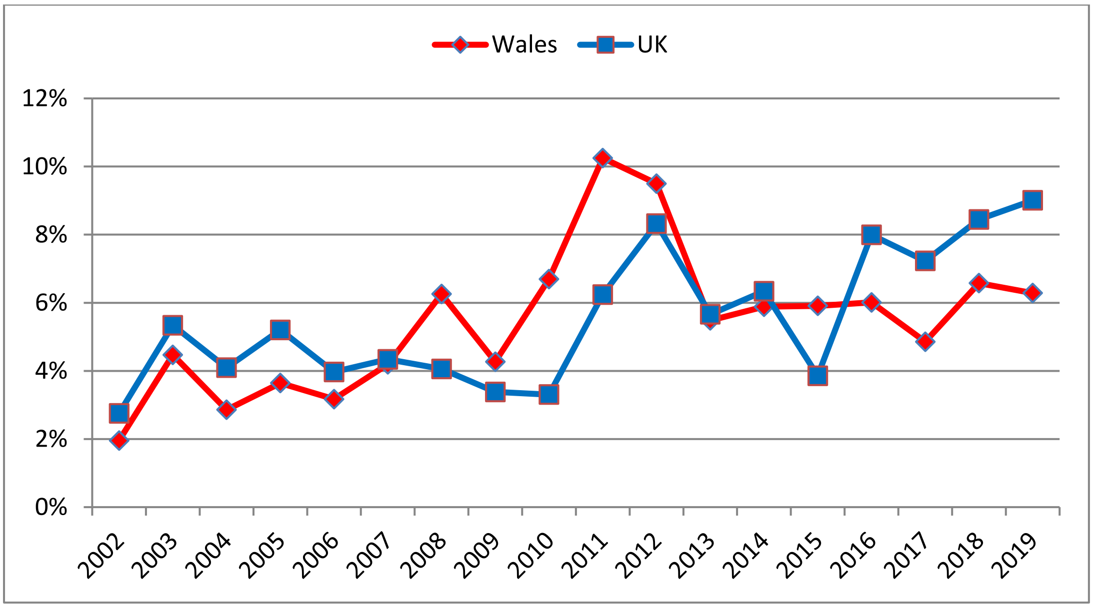

Ffigur 7: Y Duedd o ran Cyfanswm Gweithgarwch Entrepreneuraidd Cam Cynnar ymhlith pobl 18-24 oed yng Nghymru a'r DU, 2002 i 2019 (Ffynhonnell: GEM APS)

Dadansoddiad a allai fod yn fwy defnyddiol yw asesu'r duedd o ran y gyfradd TEA ar gyfer y grŵp oedran 18 i 29 (lle ymddengys fod toriad naturiol yn nata gweithgarwch GEM y DU) a'i chymharu â'r grŵp oedran 30 i 64. Dengys Ffigurau 8 a 9 fod y gyfradd TEA ar gyfer oedolion ifanc yng Nghymru, er bod cryn dipyn o amrywiadau blynyddol, wedi bron â threblu dros bron i ddau ddegawd o 3.4 y cant i 8.8 y cant. Gwelwyd tuedd debyg yng ngwledydd eraill y DU ac eithrio Gogledd Iwerddon lle mae'r cynnydd wedi bod yn llai sylweddol ac mae mwy o amrywiadau blynyddol wedi'u cofnodi. Ar y llaw arall, roedd y gyfradd TEA ymhlith pobl 30-64 oed yng Nghymru, fel yn yr Alban a Gogledd Iwerddon, gryn dipyn yn is na'r gyfradd TEA ar gyfer Lloegr a chyfartaledd y DU. Mae hyn yn rhan o'r rheswm pam mae'r gyfradd TEA yng Nghymru gryn dipyn yn is nag yn Lloegr a'r DU

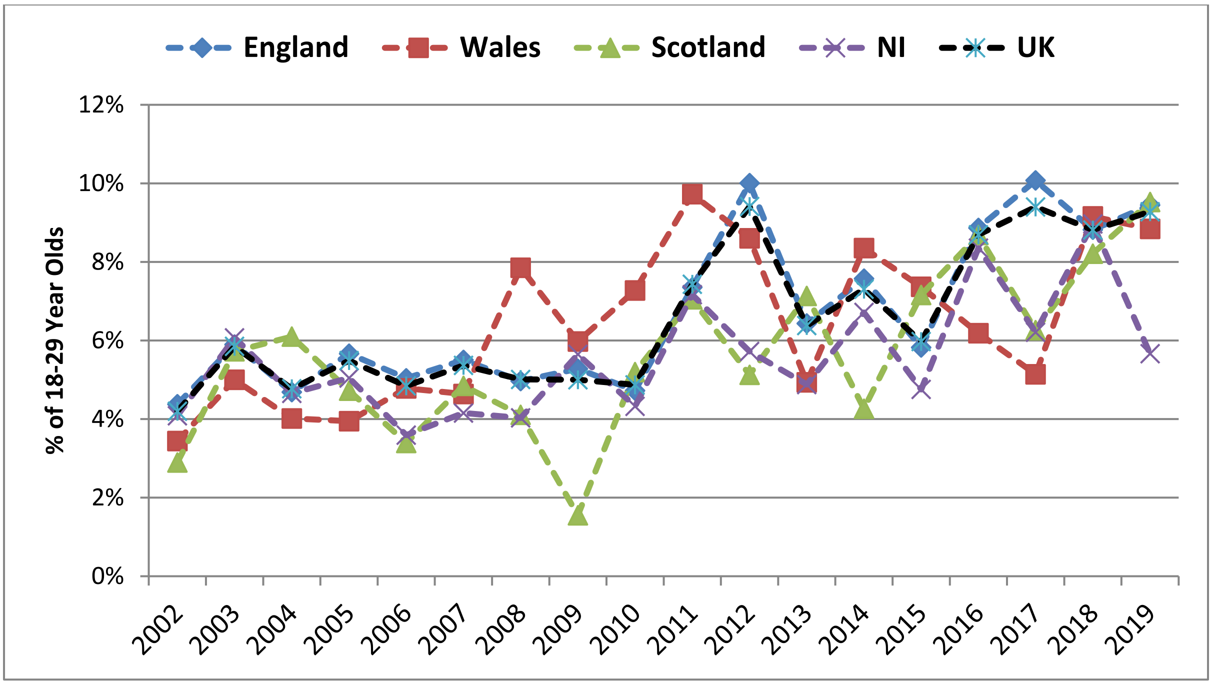

Ffigur 8: Y Duedd o ran Cyfanswm Gweithgarwch Entrepreneuraidd Cam Cynnar ym Mhedair Gwlad y DU ar gyfer pobl 18-29 oed, 2002 i 2019 (Ffynhonnell: GEM APS)

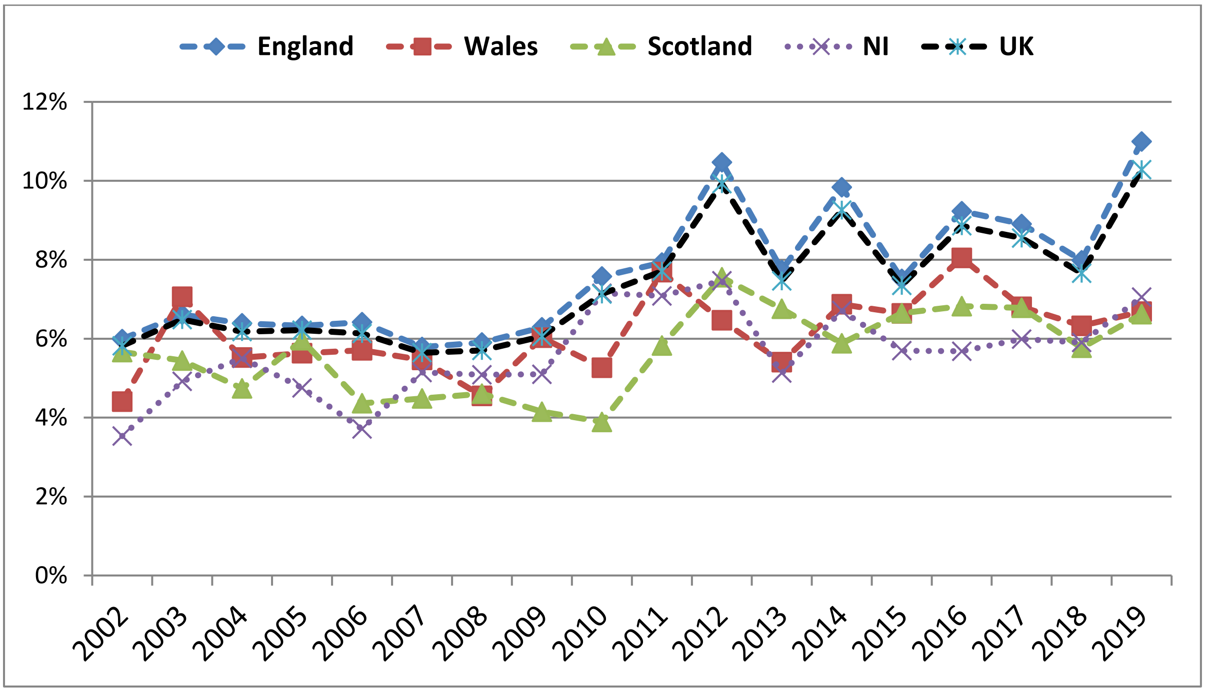

Ffigur 9: Y Duedd o ran Cyfanswm Gweithgarwch Entrepreneuraidd Cam Cynnar ym Mhedair Gwlad y DU ar gyfer pobl 30-64 oed, 2002 i 2019 (Ffynhonnell: GEM APS)

Addysg: Fel arfer, mae gan raddedigion yn y DU gyfraddau uwch o weithgarwch entrepreneuraidd cam cynnar na phobl heb radd. Yn 2019, roedd y gyfradd TEA ar gyfer graddedigion yn y DU, sef 11.9 y cant, gryn dipyn yn uwch na'r gyfradd ar gyfer pobl heb radd, sef 8.2 y cant (Ffigur 10). Nid oedd y naill gyfradd na'r llall yn sylweddol wahanol i'r gyfradd yn 2018.

Y gyfradd TEA ar gyfer graddedigion yn 2018 oedd 7.8 y cant o gymharu â 6.4 y cant ar gyfer pobl heb radd; nid oedd y gwahaniaeth hwn yn ystadegol arwyddocaol. Nid oedd unrhyw wahaniaethau sylweddol yn y naill gyfradd na'r llall o gymharu â 2018 ychwaith am eu bod bron yn union yr un peth. Lloegr oedd yr unig un o bedair gwlad y DU lle roedd y gyfradd TEA ar gyfer graddedigion yn sylweddol uwch na'r un ar gyfer pobl heb radd yn 2019.

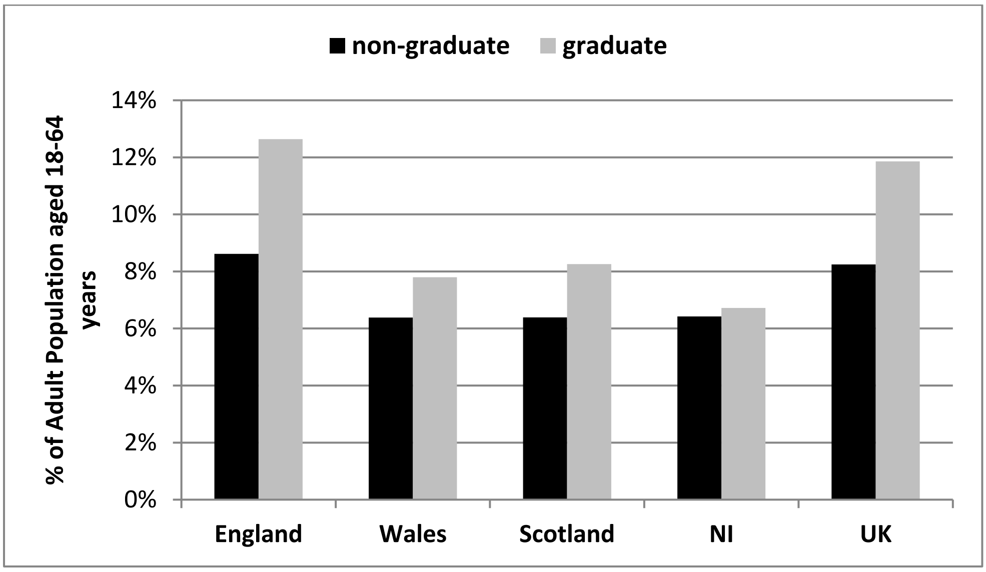

Ffigur 10: Cyfanswm Gweithgarwch Entrepreneuraidd Cam Cynnar ym Mhedair Gwlad y DU yn ôl Statws Gradd, 2019 (Ffynhonnell: GEM APS)

Agweddau a Bwriadau Entrepreneuraidd

Mae GEM wedi datblygu nifer o ddatganiadau agweddol sy'n darparu procsi ar gyfer potensial entrepreneuraidd mewn gwlad/rhanbarth. Maent yn cynnwys adnabod person sydd wedi dechrau busnes yn y ddwy flynedd ddiwethaf; canfyddiad o gyfleoedd da ar gyfer dechrau busnes; hunangred o ran meddu ar y sgiliau perthnasol i sefydlu busnes a pha mor gyffredin yw ofn methu fel ffactor sy'n atal pobl rhag sefydlu busnes.

Mae data agweddol GEM yn cael eu cofnodi yma ar gyfer y gyfran honno o'r boblogaeth nad ydynt eisoes yn entrepreneuriaid, gan y gallai unigolion sydd eisoes yn entrepreneuriaid deimlo bod rhaid iddynt ddarparu atebion cadarnhaol yn yr Arolwg Poblogaeth Oedolion (APS).

Yng Nghymru yn 2019, mae 49.1 y cant o unigolion nad ydynt yn entrepreneuriaid yn dweud eu bod yn adnabod entrepreneur, sydd ychydig yn uwch na'r ffigur ar gyfer y DU gyfan (Ffigur 11) a chryn dipyn yn uwch na'r ffigur a gofnodwyd yn 2018, sef 29 y cant. Mae tua 45.2 y cant o bobl nad ydynt yn entrepreneuriaid yn credu bod ganddynt y sgiliau i sefydlu busnes, sydd unwaith eto yn debyg i gyfartaledd y DU, sef 47.5 y cant.

Fel mewn blynyddoedd blaenorol, y prif wahaniaeth rhwng Cymru a'r DU yw'r gyfran sylweddol is o'r boblogaeth nad ydynt yn entrepreneuriaid yng Nghymru sy'n credu bod cyfleoedd da i ddechrau busnes yn eu hardal yn y chwe mis nesaf, 29.4 y cant yng Nghymru o gymharu â 39.1 y cant yn y DU. Er gwaethaf y bwlch hwn, nid oes unrhyw wahaniaeth yn y cyfraddau ofn methu ymhlith y rhai sy'n credu bod cyfleoedd da i ddechrau busnes.

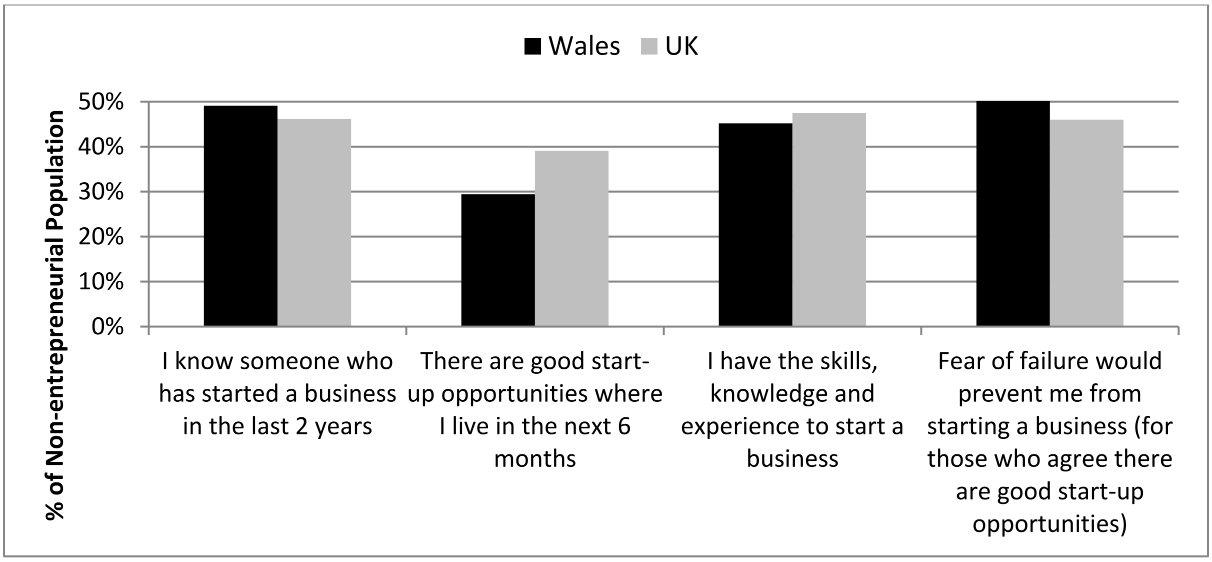

Ffigur 11: Agweddau a Chanfyddiadau Entrepreneuraidd yng Nghymru a'r DU 2019 (Ffynhonnell: GEM APS)

Dengys Ffigur 12 yr agweddau tuag at entrepreneuriaeth pan y'i cyfyngir i bobl 18-24 oed yn unig. Dim ond ar gyfer *"cyfleoedd da i ddechrau busnes lle dw i'n gweithio yn y chwe mis nesaf"* y ceir gwahaniaeth sylweddol yn y mesurau agweddol rhwng Cymru a'r DU ar gyfer y grŵp oedran hwn; sef 26.2 y cant yng Nghymru o gymharu â 42.7 y cant yn y DU.

Wrth gymharu agweddau pobl ifanc ag agweddau'r holl bobl nad ydynt yn entrepreneuriaid (fel y dangosir yn Ffigur 11) mae cyfran is o bobl ifanc yng Nghymru yn credu bod ganddynt y sgiliau, y wybodaeth a'r profiad i ddechrau busnes, sef 36.1 y cant o gymharu â 45.2 y cant ar gyfer y boblogaeth ehangach nad ydynt yn entrepreneuriaid. Roedd hyn hefyd yn wir yn y DU gyda dim ond 39.0 y cant o bobl ifanc yn cytuno â'r gosodiad hwn o gymharu â 47.5 y cant o'r holl bobl yn y DU nad ydynt yn entrepreneuriaid. Fodd bynnag, yn 2019 nid oedd y gwahaniaethau hyn yn sylweddol.

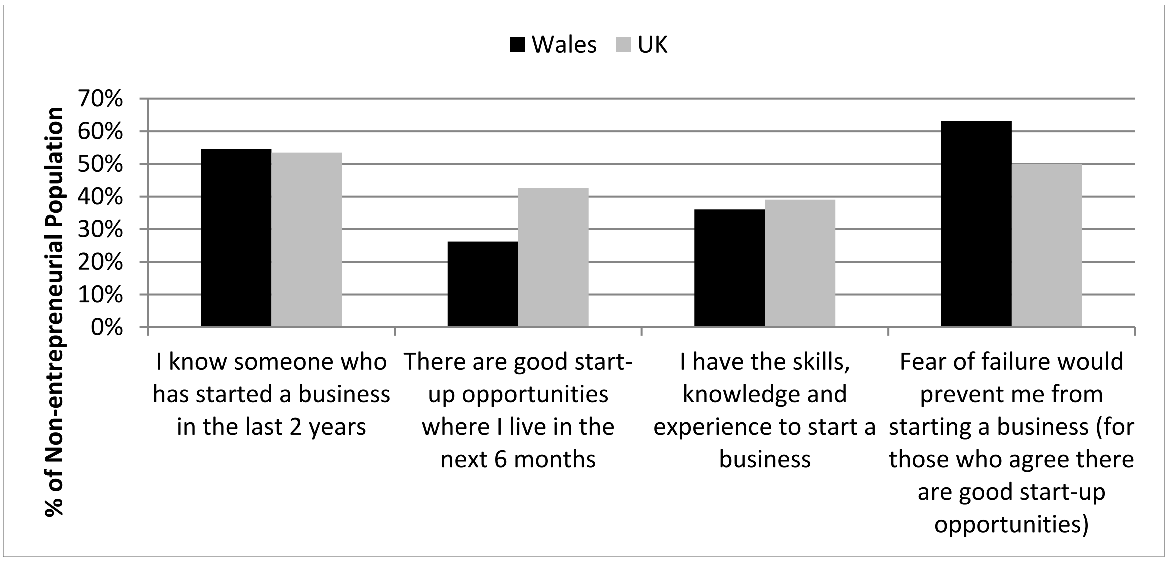

Ffigur 12: Agweddau a Chanfyddiadau Entrepreneuraidd ymhlith pobl 18-24 oed yng Nghymru a'r DU 2019 (Ffynhonnell: GEM APS)

Cyfran y boblogaeth nad ydynt yn entrepreneuriaid yng Nghymru sy'n gweld cyfleoedd da i ddechrau busnes ond sy'n nodi y byddai ofn methu yn eu hatal rhag dechrau busnes oedd 50.6 y cant yn 2019, nad oedd yn sylweddol wahanol i'r gyfradd yn 2018, sef 42.1 y cant. Nid oedd cyfradd y DU, sef 46.0, wedi newid fawr ddim o gymharu â'r flwyddyn flaenorol (42.8%) ac nid oedd yn sylweddol wahanol i gyfradd Cymru.

Dengys Ffigur 13 fod cyfraddau ofn methu wedi cynyddu'n sylweddol yng Nghymru ers 2017 yn ogystal ag ym mhedair gwlad y DU ac mae'n adlewyrchu'r hyn a ddigwyddodd yn y blynyddoedd yn union ar ôl yr Argyfwng Ariannol Mawr. Mae'n ddigon posibl bod y duedd ar i fyny hon yn adlewyrchu'r lefelau cynyddol o ansicrwydd ynglŷn â Brexit ac, yn 2019, y diffyg cynnydd o ran sicrhau Cytundeb Masnach Rydd â'r Undeb Ewropeaidd (UE). Yn 2019, nid oedd unrhyw wahaniaethau sylweddol yn y cyfraddau ofn methu rhwng pedair gwlad y DU.

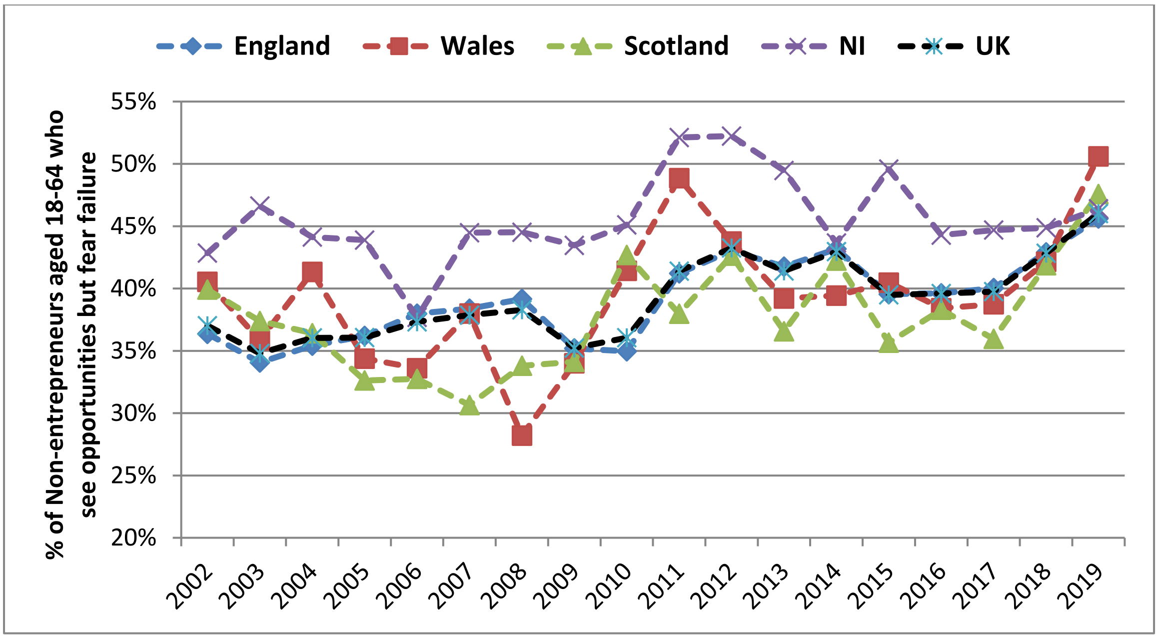

Ffigur 13: Ofn Methu ymhlith y rhai sy'n gweld Cyfleoedd ym Mhedair Gwlad y DU, 2002-19 (Ffynhonnell: GEM APS)

Yn Arolwg 2019, roedd 29.4 y cant o'r boblogaeth o oedran gweithio nad ydynt yn entrepreneuriaid yn cytuno bod cyfleoedd da i ddechrau busnes yn eu hardal leol yn y chwe mis nesaf o gymharu â 39.1 y cant yn y DU, sef gostyngiad bach o gymharu â'r amcangyfrif o 33.2 y cant yn 2018. Nid oedd y naill na'r llall yn sylweddol wahanol i'w hamcangyfrifon yn 2018 ac, er bod y duedd ar i fyny yn achos y ddau hyd at 2018, erys bwlch ystadegol arwyddocaol o ran y canfyddiad o gyfleoedd rhwng Cymru a'r DU ers yr Argyfwng Ariannol Mawr (Ffigur 14).

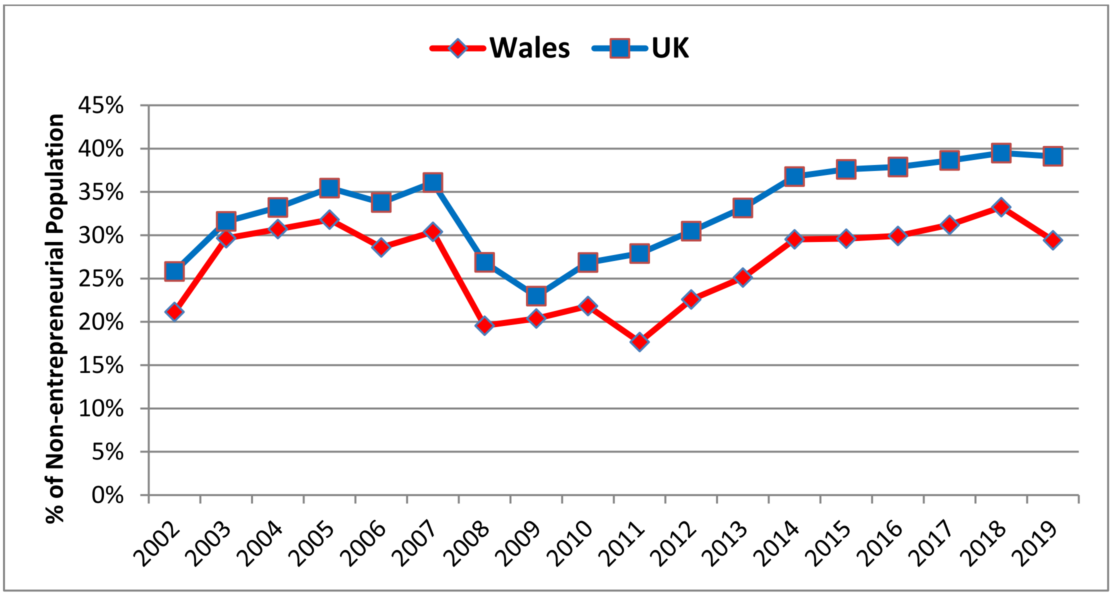

Ffigur 14: Canfyddiad o Gyfleoedd i Ddechrau Busnes yng Nghymru a'r DU, 2002-19 (Ffynhonnell: GEM APS)

Roedd cyfran yr oedolion o oedran gweithio nad ydynt yn entrepreneuriaid yng Nghymru sy’n disgwyl dechrau busnes o fewn y tair blynedd nesaf yn cyfateb i 7.6 y cant yn 2019, o gymharu â 6.8 y cant yn 2018 (Ffigur 15). Roedd yr amcangyfrif ar gyfer y DU gryn dipyn yn uwch, sef 11.0 yn 2019, sy'n cyfateb i gynnydd o 2.5 pwynt canrannol ers 2018. Nid oedd y naill gyfradd na'r llall yn sylweddol wahanol i'w ffigurau ar gyfer 2017. Mae'n bosibl bod y cynnydd blaenorol yn y cyfraddau bwriad hyn yn ystod y dirwasgiad yn adlewyrchu rhesymau sy'n ymwneud â rheidrwydd; yn ystod y blynyddoedd diwethaf mae’n debygol, am fod yr economi yn gwella, fod y rhagolygon ar gyfer dechrau busnes yn fwy o adlewyrchiad o entrepreneuriaeth a ysgogir gan gyfleoedd.

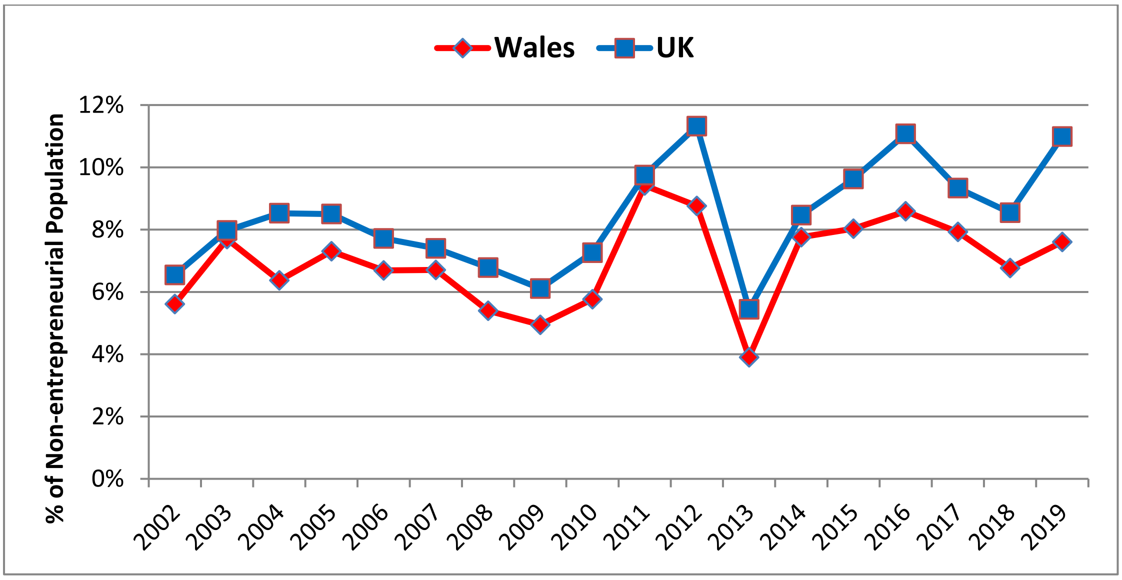

Ffigur 15: Disgwyliadau o ran Dechrau Busnes yn y Dyfodol (o fewn 3 blynedd) yng Nghymru a’r DU ymhlith y boblogaeth nad ydynt yn entrepreneuriaid, 2002-19 (Ffynhonnell: GEM APS)

Yn 2018, roedd cyfran y dynion nad oeddent yn entrepreneuriaid gweithredol yng Nghymru a nododd eu bod yn bwriadu dechrau busnes yn y tair blynedd nesaf, sef 10.5 y cant, yn sylweddol uwch na’r gyfradd ar gyfer menywod, sef 4.8 y cant (Ffigur 16). Mae hyn yn cyfateb i gymhareb menywod i ddynion o 45 y cant, sy’n gymhareb is nag ar gyfer entrepreneuriaeth cam cynnar yng Nghymru (100%). Mae'r gymhareb yn cymharu â 67 y cant yn Lloegr, 50 y cant yn yr Alban a 55 y cant yng Ngogledd Iwerddon. Yn gyffredinol, nid oedd bwriadau o ran dechrau busnes ar gyfer dynion a menywod ym mhedair gwlad y DU yn sylweddol wahanol i'r rhai yn 2018.

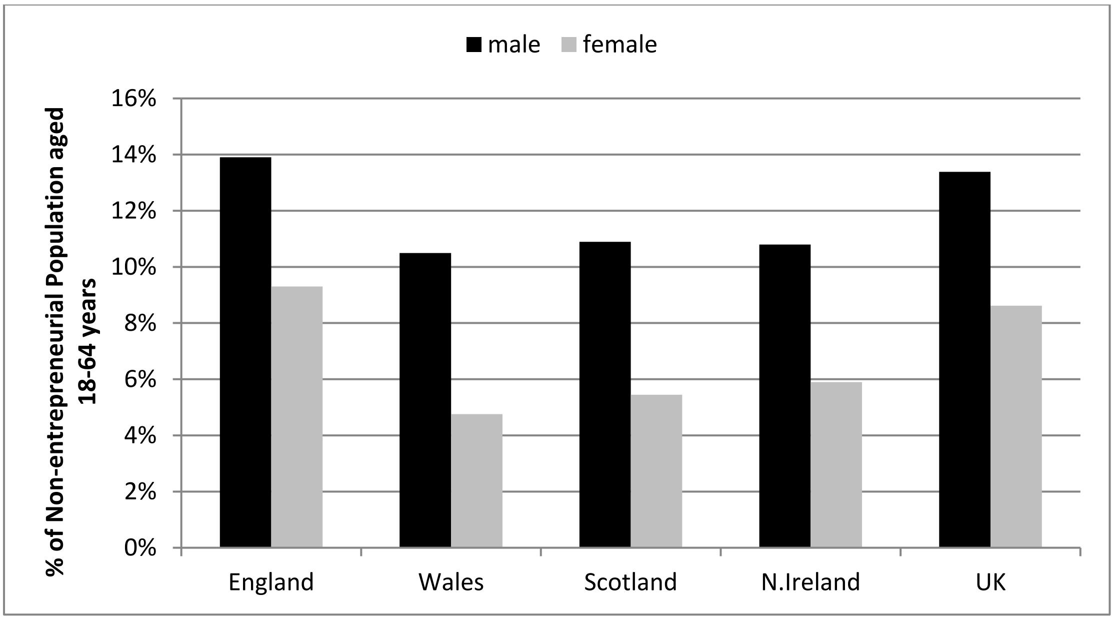

Ffigur 16: Disgwyliadau o ran Dechrau Busnes yn y Dyfodol (o fewn 3 blynedd) ym Mhedair Gwlad y DU yn ôl Rhyw, 2019 (Ffynhonnell: GEM APS)

Rhuglder yn y Gymraeg a Gweithgarwch Entrepreneuraidd

Nid oedd unrhyw wahaniaethau sylweddol yn 2019 yng nghyfraddau TEA yr unigolion hynny yng Nghymru a oedd yn rhugl eu Cymraeg llafar ac ysgrifenedig (7.2%); a allai siarad a deall rhywfaint o Gymraeg (7.7%), a'r unigolion hynny nad oedd ganddynt fawr ddim sgiliau Cymraeg, os o gwbl (6.6%). Nid oedd y cyfraddau'n sylweddol wahanol i rai 2017 a 2018.

Sylwadau Cloi

Mae gweithgarwch entrepreneuraidd yng Nghymru yn 2019 wedi parhau'n gryf gyda chyfradd TEA o tua 7.0 y cant a chyfradd bwriad dechrau busnes o tua 7.6 y cant. Ynghyd â gweithgarwch entrepreneuraidd, mae agweddau tuag at entrepreneuriaeth yn gymharol iach hefyd. Mae ychydig o dan hanner (45.2%) yr unigolion nad ydynt yn entrepreneuriaid yn nodi bod ganddynt y sgiliau, y wybodaeth a'r profiad i ddechrau busnes ac mae hanner (49.1%) yn adnabod entrepreneur sydd wedi dechrau busnes yn ystod y ddwy flynedd ddiwethaf. Mae'r rhain yn gyfrannau llawer uwch o gymharu â rhai 2018 ac maent yn nodwedd bwysig ar ecosystem entrepreneuraidd. Gyda'i gilydd, mae'r mesurau hyn yn dangos bod hyder cynyddol yn y boblogaeth o ran y gallu i ddechrau busnes llwyddiannus a'r amodau i wneud hynny. Am y tro cyntaf mewn dau ddegawd bron, mae cyfradd TEA dynion a menywod yn union yr un peth yng Nghymru, er bod angen i ni weld data dros gyfnod hwy o amser cyn i ni allu dathlu cau'r bwlch, ac mae lefelau entrepreneuriaeth ieuenctid yn parhau i gynyddu o gymharu â'r lefelau a welwyd cyn yr Argyfwng Ariannol Mawr.

Er gwaethaf y darlun cadarnhaol hwn, mae rhai problemau sylfaenol o hyd. O ran agweddau, mae cyfran y bobl nad ydynt yn entrepreneuriaid yng Nghymru sy'n credu bod cyfleoedd da i ddechrau busnes yn lleol yn y chwe mis nesaf yn llai na'r ffigur ar gyfer y DU. Mae'r gyfradd ar gyfer Cymru wedi cynyddu'n sylweddol ers 2010 ond mae'n gyson is na'r gyfradd ar gyfer y DU. Efallai fod y canfyddiad bod yna lai o gyfleoedd yn adlewyrchu problemau’n ymwneud â galw lleol gwahanol yng Nghymru neu wahaniaeth yn yr amodau sy’n cael eu hystyried yn angenrheidiol ar gyfer sefydlu busnes llwyddiannus At hynny, mae ofn methu ychydig yn uwch yng Nghymru o gymharu â'r DU ac, yn 2019, dywedodd hanner (50.6%) yr unigolion hynny yng Nghymru a nododd gyfleoedd i ddechrau busnes y byddai ofn methu yn eu hatal rhag dechrau busnes. Mae'n ddigon posibl bod hyn yn adlewyrchu'r lefelau cynyddol o ansicrwydd ymhlith busnesau sy'n ymwneud â'r trafodaethau ynghylch Cytundeb Masnach Rydd â'r UE.

Mae cwestiynau newydd am gymhelliant yn arolwg GEM UK yn darparu gwybodaeth ddiddorol am feddylfryd entrepreneuriaid cam cynnar yng Nghymru. Maent yn cael eu hysgogi llawer mwy i wneud gwahaniaeth yn y byd (bron dau o bob tri) o gymharu â pherchnogion busnes cychwynnol a pherchnogion busnes newydd mewn rhannau eraill o'r DU. Maent hefyd

yn nodi bod parhau â thraddodiad teuluol yn bwysicach yng Nghymru yn ogystal â sefydlu busnesau i ennill bywoliaeth am fod swyddi yn brin. Mae hyn yn bwysig am ei fod yn dadgyfuno cymhellion entrepreneuraidd, gan fynd y tu hwnt i deipoleg ddeuol syml cyfle/rheidrwydd.

Ar drothwy pandemig COVID-19 yn 2020, roedd y rhagolygon ar gyfer gweithgarwch entrepreneuraidd yng Nghymru yn gadarnhaol. Fodd bynnag, mae gwaith i'w wneud o hyd i gau'r bwlch rhwng Cymru a'r DU o ran adnabod cyfleoedd. Bydd canlyniadau arolwg GEM UK 2020, a ddechreuodd ym mis Hydref 2020, yn darparu gwybodaeth hynod ddiddorol am ddynameg entrepreneuraidd Cymru wrth iddi geisio ymateb i heriau argyfwng iechyd y cyhoedd ac economi a oedd yn wynebu anawsterau mawr.

Ymwadiad

Mae'r adroddiad hwn wedi'i seilio ar ddata a gasglwyd gan gonsortiwm GEM a thîm GEM UK; yr awduron sy'n gwbl gyfrifol am ddadansoddi a dehongli'r data.

I gael rhagor o wybodaeth am brosiect GEM UK, cysylltwch â:

Professor Mark Hart
Economics, Finance and Entrepreneurship Group
Aston Business School, Aston University
Aston Triangle, Birmingham, B4 7ET
E-bost: mark.hart@aston.ac.uk

Aston Business School